

Mozart: Don Giovanni

Prágában található egy gyönyörű villa, melyet Bertramka-nak neveznek. A villa tulajdonosa a XVIII. század végén, a Dusek család volt; a ház ura komponista, felesége pedig operaénekes. Mozart 1787-ben, a Bertramka-ban fejezte be a Don Giovanni című operáját.

Nissen, Mozart életrajzából: „... Mozart visszatért Bécsbe, { ... } és megérkezése után hamarosan elkezdett a Don Juanjának előkészítésével foglalkozni, hogy beváltsa a cseheknek tett ígését. Hogy azonban a lehető legtökéletesebb formát adhassa művének, 1787 szeptemberében másodszor is Prágába látogatott. Először a Kohlmárton levő Három Oroszlánban vett ki szállást, később azonban barátjánál, Duscheknél lakott, kinek szőlőskertjében sokat időzött, és ott írta a Don Juanjat.”¹²

A szöveggönyv írója Lorenzo da Ponte, egy kiugrott itáliai pap, akinek egy botrány miatt kellett, hogy elmeneküljön Itáliából; kalandor, akivel Mozart, a *Figaro Házassága* kapcsán találkozott először. Da Ponte emlékiratából kiderül, hogy a Mozart opera előképe Vincenzo Righini: *A kövendég* illetve Giuseppe Gazzaniga: *Don Giovanni Tenorio, avagy a kövendég* című operája volt, ugyanakkor arra is fény derül, hogy Don Giovanni alakja talán nem állt olyan nagyon távol da Ponte énjétől.³

A prágai bemutató (1787 október 29.) nagy siker volt, azonban a bécsi (1788. május 7.), mely azt követte, az már nem. A császár úgy fogalmazott, hogy az opera, nem az ő Bécse ínyére való.

---

¹ Wolfgang Amadé Mozart, Válogatott levelek és dokumentumok. Rozsavölgyi és Társa, 2017. 494. oldal.

³ . Da Ponte, a Don Giovanni szöveggönyvének írásáról a következőképpen számolt be: „Alighogy hazaértem, íráshoz fogtam. Asztalhoz ültem, és 12 órát megszakítás nélkül dolgoztam. Jobb kezemenél egy palack tokaji, középen a kalamáris, egy csomag sevillai dohány a bal kezem ügyében. Egy szép 16 éves leány (akit szerettem volna csak leányomként szeretni, de hajh...) lakott házamban anyjával együtt, aki gondot viselt a családra, ha megráztam a csengőt, szobámba sietett...” Ue. 495. oldal.

Amikor Mozart ezt meghallotta, azt felelte, hogy adjanak időt a közönségnek s meg fogja a darabot szeretni. Ez így is lett. A Don Giovanni azóta az operairodalom egyik leggyakrabban játszott darabja. Ebben az írásban, a 2008-as Salzburgi Fesztiválon bemutatott Don Giovanni előadást szeretném központba állítani. Az előadás színhelye egy modern épület volt, a *Haus für Mozart*, mely a zeneszerző születésének 250. évfordulójára épült. A modern épületben, modern rendezést láthattunk, mely korhű hangszereken szólalt meg. (Ez utóbbi az énekesek szempontjából azért érdekes, mert a mai 440-es normál „A” hangnál fél hanggal lejjebb énekelhettek). A Don Giovanni díszlete végtelenül egyszerű volt; nem volt ház, sem palota, csupán erdő és egy buszmegálló. Modern volt a rendezés a ruházattól, a cigarettázástól, az autótól, a drogozási jelentől... Mozart, egy kis társulatra írta a darabot⁴; nyolc énekes szólistára, kórusra és zenekarra. Don Giovanni figurája bariton, mind a három „asszonya” pedig szoprán, de másfajta szoprán; Donna Anna drámai szoprán, avagy drámai koloratúr szoprán⁵, Elvira lírai szoprán, Zerlina pedig szubrett. Don Ottavio szerepe lírai tenor⁶, Masetto és a Kormányzó basszus, Leoprello pedig buffó basszus.

Bár ma a Don Giovannit *dramma giocoso* (játékos dráma) kategóriába sorolják, maga Mozart, a katalógusában, *opera buffa*-nak címezte az operát.⁷ Ha elolvassuk a szöveggönyvet, maga a történet akár lehetne egy Shakespear-i színdarabhoz hasonlatos komédia. De az opera a szöveggönyv, zene és rendezés egyvelege. Mozart maga mondta, hogy az „operánál a szöveg a zene engedelmes leánya kell, hogy legyen.”⁸ A zene pedig – bár *opera buffa*-, nem egyértelműen vidám; egy sejtelmes és vészjósló „d-moll keret” fogja át. Az, hogy mennyire komollyá válik a darab, függ a rendezőtől is, attól, hogy mire helyezi a hangsúlyt; a komikus, avagy a mély lélektani elemeket emeli-e ki. A salzburgi előadás énekesi része, Don Giovanni eltűnésével s egy „ah!”-szóval ér véget. Az opera végéről, elmarad Donna Elvira, Zerlina, Don Ottavio és Masetto quartett-je, ami a történet feloldása; a rossz elnyeri jutalmát és mindenki megkönnyebbül. Nincs feloldás. Nekem tetszett ez a megoldás, mert erősítette a drámaiságot, ugyanakkor nagy kérdés, hogy joga van-e egy rendezőnek felülbírálni a zeneszerzőt és meghúzni/átírni a darabot? Mozart szabadkőműves volt (a XVIII- XIX. században olyan jobbító

---

⁴ Ue. 497. oldal.

⁵ A bécsi bemutatón, Aloysia Weber énekelte a szerepet, Mozart sógornője.
https://en.m.wikipedia.org/wiki/Don_Giovanni

⁶ Don Ottavio szerepét a század elején, még úgynevezett könnyű-tenor énekelte.
Kerényi Miklós György: Az éneklés művészete és pedagógiája. Zeneműkiadó Vállalat, 1959. 137. oldal.

⁷ https://en.m.wikipedia.org/wiki/Don_Giovanni

⁸ Harold C. Schonberg: A nagy zeneszerzők élete. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2002. 98. oldal.

szándékú emberek is a társasághoz tartoztak, mint Széchenyi Ferenc vagy Esterházy Pál) s operáiban morális tanulságot von gyakran le. A Don Giovanniban a tanulság pontosan a Salzburgi Fesztivál előadásán kihagyott néhány mondatban foglaltatott benne.

Ami nekem nagyon tetszik a salzburgi előadásban, az az, hogy a karakterek nem fekete-fehérek; valamennyi nőben ott volt a szeretem-gyűlölöm kettősség (még Donna Annában is, ki a szövegekönv alapján egyértelműen Don Giovanni áldozat és nyoma sincs annak- mint azt az előadás sugallja-, hogy epekedne a nőfalóért)⁹, s bár látjuk Don Giovanni és Leporello árnyoldalait, mégis szerethető figurák. Don Giovanni, tökéletesen megtestesíti a XXI. századi szenvedélybeteg embert; függ a nőktől, függ a drogtól és csak a pillanatnak él. Don Giovanni szerepét Christopher Maltman alakította, akinek vérében volt a szerep; csupán a tavalyi év során, tizenkét nagyszínpadon játszotta azt, 2010-ben pedig az ő főszereplésével készült a Juan című angol nyelvű dán filmdráma¹⁰, melynek egy részét Budapesten forgatták. Operaénekeseknek, gyakran hiányossága, hogy tudnak ugyan énekelni, de nem játszanak átéléssel a színpadon. Mind Maltman, mind pedig a Leporello alakító Erwin Schrott fantasztikusan jelen volt az előadás során. Nagyon tetszett, hogy a két karakter szerepcseréje során nem csupán a ruha cserélődött ki, de Don Giovanni átvette Leporello fejrángását is. Nagyon sok apró mozdulat volt az előadás során, mely fontos jelzéssel bírt. Az előadás nem látványtól hemzsegett, hanem ötletektől; az elcsábított hölgyek nevei nem füzetben voltak, hanem a buszmegálló táblája volt az, az erdőben elromlott az autó... Az egész előadást meghatározta egyfajta puritánság; egyszerű volt díszlet, a jelmez, s kevés volt a szereplő (nem láttunk például szolgálókat, akikhez Don Ottavio beszélt volna, mert ők nem voltak fontosak). A csábító is visszafogottan hódított; szívecskét rajzolt az autó ablakára, Zerlina lábát simogatta, amikor az a hintán ült...

Salzburgban került az előadás színre, ahol Mozart apja is hosszú ideig szolgált és élt. Nem olvastam semmilyen szakirodalomban arról a számomra fontosnak tartott tényről, hogy Mozart a Don Giovannin dolgozott, amikor Leopold Mozart meghalt. Nem tudom elképzelni, hogy ez az esemény ne hatott volna valamelyest a zeneszerzőre, akkor is, ha egy hónappal a haláleset előtt magáról a halálról a következőképpen írt apjának egy levélben:

„... Mivel a halál (hogy nevén nevezzem) életünk igazi végcélja, néhány év óta olyan közeli ismeretséget kötöttem az embernek ezzel az igaz, jó barátjával, hogy nem jelent számomra

---

⁹ Ebben az esetben is felmerül, hogy joga van-e egy rendezőnek átírnia egy karaktert?

¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=SLIaNqx8Qu8>

semmi ijesztőt, sőt, inkább megnyugvást, vigasztalást! Köszönöm Istennek, hogy abban a szerencsében részesített, hogy lehetőséget adott (hisz ért engem!), hogy a halált, mint igazi boldogságunk kulcsát ismerjem meg. Sohasem alszom el anélkül, hogy ne gondolnék arra: bármilyen fiatal vagyok is, másnap talán már nem leszek többé. S mégsem mondhatja el senki, aki ismer, hogy mogorva vagy szomorú volnék az emberekkel való érintkezésben. Ezért a boldogságért naponta hálát adok a Teremtőmnek, és szívből kívánom minden felebarátomnak.”¹¹

Giovanni - a gerinctelen, törvényeket és erkölcsöt eltipró lény-, egyetlen erénye talán az volt, hogy nem tagadta meg a saját elveit; ez okozta halálát. Elnyelte a „pokol”. De vajon Mozart szerint – az előbb idézet levél alapján- létezett-e „pokol”...???

---

¹¹ Ue. 489. oldal.